

Михайлов А.П.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки

підприємництва та менеджменту

ІНІ менеджменту та психології

ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»

НАПН України м.Київ

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті розглядаються поняття, визначення конкурентоспроможності сільського туризму у народному господарстві України. Історичний та соціально-економічний огляд становлення сільського туризму у господарській сфері України і управління ним, підвищення конкурентоспроможності сільського туризму та його, проблеми.*

***Ключові слова:** конкурентоспроможність, сільський туризм, зелений туризм, сільський відпочинок, сільське населення, вітчизняні умови.*

Михайлов А.П.

кандидат экономических наук,

доцент кафедры экономики

предпринимательства и менеджмента

УНИ менеджмента и психологии

ГВУЗ «Университет менеджмента образования»

НАПН Украины н.Киев

ПОВЫШЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СЕЛЬСКОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

***Аннотация.** В статье рассматриваются понятия, определения конкурентоспособности сельского туризма в народном хозяйстве Украины. Исторический и социально-экономический обзор становления сельского туризма в хозяйственной сфере Украины и управления им, повышение конкурентоспособности сельского туризма и его проблемы.*

***Ключевые слова:** конкурентоспособность, сельский туризм, зеленый туризм, сельский отдых, сельское население, отечественные условия.*

Mikhailov A.

Ph.D., associate professor

Economics entrepreneurship and management,

The Institute of Management and Psychology SHEI «University of

Educational Management», Kyiv

INCREASING THE COMPETITIVENESS OF RURAL TOURISM IN UKRAINE

***Abstract.** The article deals with the concept of determining the competitiveness of rural tourism in the national economy of Ukraine. Historical and socio-economic review of the establishment of rural tourism in the economic sphere of Ukraine and its management, increasing the competitiveness of rural tourism and its problems.*

***Key words:** competitiveness, rural tourism, green tourism, rural leisure, rural population, domestic conditions.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. З початку XXI ст. сільський зелений туризм, за визнанням експертів Всесвітньої туристичної організації (ВТО), є одним з секторів туристичної індустрії, що динамічно зростають. Ідеї охорони навколишнього середовища, що стали надзвичайно

популярними серед західної цивілізації, охопили й індустрію туризму. Внаслідок цього серед масових туристів виник попит на види туризму, альтернативні масовому, — т. зв. зелені подорожі. Згідно з офіційними статистичними даними ВТО, "зелені" подорожі нині займають від 7 до 20 % у загальному обсязі турпоїздок.

Темпи росту сільського зеленого туризму оцінюються від 10—20 % до 30% у рік (для пригодницького туризму, до складу якого він входить за статистикою ВТО), а його частка в доходах від міжнародного туризму сягає 10—15 % [1-5].

Конкурентоспроможність є категорією ринкової економіки, що лежить в основі національних інтересів і відображає можливість агротуристичного підприємства набувати і утримувати протягом тривалого періоду конкурентних переваг, ефективно використовувати наявний ресурсний потенціал і функціонувати в умовах ринкового середовища. Особливостями конкурентних переваг є цінність послуг для відпочиваючих, складність для повторювання (копіювання) конкурентами, унікальність, можливість використання протягом тривалого періоду і не залежно від сезону (агрооселі заповнені влітку, коли господарі мають багато роботи на полі, городі, і навпаки, пустують взимку, в той час, коли справ у господарів менше). В агротуризмі варто виділяти взаємопов'язані та взаємозумовлені поняття як конкурентоспроможність підприємства та конкурентоспроможність продукту (послуги). Конкурентоспроможність агротуристичного підприємства проявляється в розумінні потреб споживача і тенденцій їх розвитку, знання конкурентів, стану і тенденцій розвитку ринку сільського туризму, особливостей сільської території, її інфраструктури, звичаїв та культури місцевого населення. Конкурентоспроможність продукту (послуги) характеризують наступні показники: асортимент, ціна, якість обслуговування, гостинність тощо. Господарі агрооселі повинні вміти створювати такий продукт і так доводити його до споживача, щоб споживач віддав перевагу саме йому, а не продукту конкурента. На відміну від конкурентоспроможності

продукту (послуги), конкурентоспроможність агротуристичного підприємства не може бути досягнута за короткий проміжок часу. Для забезпечення комплексного соціально-економічного піднесення сільської місцевості потрібно сприяти розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Оскільки, українське село потребує докорінних змін, зелений туризм може сприяти працевлаштуванню сільського населення[6,8].

Активного розвитку та формування нових напрямів зазнає туристична індустрія світу. Поряд з традиційними видами туризму розвиваються різноманітні нетрадиційні форми відпочинку та подорожей. Це в основному пов'язано з поширенням ідеї екологізації життя.

За даними офіційної статистики, нині в Україні залишилося близько 28,6 тис. сіл. Переважну частину населення цих сіл складають особи пенсійного або працездатного передпенсійного віку, при цьому, у 8,5 тис. сіл упродовж останніх трьох років не народилася жодна дитина. Такі поселення приречені на зникнення, а це призводить до втрати сільських традицій, які є кошиком національної культури. Майже 60 % мешканців сільської місцевості перебувають за межею бідності [3].

За таких обставин селянин змушений до пошуку нових сфер діяльності, які забезпечували б йому хоча б мінімальний дохід. Розвиток сільського зеленого туризму міг би покращити таку тенденцію в українських селах, збільшити матеріальний статок та більш-менш вирішити питання зайнятості сільського населення

Саме тому **метою статті** є розгляд понять, визначень конкурентоспроможності зеленого туризму у народному господарстві України. Історичний та соціально-економічний огляд становлення зеленого туризму у господарській сфері України і управління ним, підвищення конкурентоспроможності та його проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українське село має надзвичайно багату історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, даровані природою мальовничі ландшафти, а також лікувально-

рекреаційні ресурси. Наші села багаті індивідуальним житловим фондом та добрими і працьовитими людьми. Водночас гострою проблемою багатьох сіл є зростаючий надлишок робочої сили.

Враховуючи відсутність капіталовкладень на створення нових робочих місць у сільській місцевості України, на загальнодержавному рівні більше уваги варто приділяти тим галузям, які не потребують для свого розвитку великих коштів. До таких галузей належить сільський туризм, який давно практикується в Україні. Адже в селах з відповідною рекреаційною базою завжди було багато відпочиваючих. Найбільше це стосується сіл, що розташовані на берегах річок, морів та в гірській місцевості. В Україні існують усі передумови розвитку відпочинку в селі, який можна розглядати як специфічну форму підсобної господарської діяльності у сільському середовищі з використанням природного та культурного потенціалу регіону, або як форму малого підприємництва, що дає можливість певною мірою вирішити проблему зайнятості сільського населення, покращити його добробут, повніше використати природний та історико-культурний потенціал сільської місцевості. Справа розвитку сільського відпочинку має реальну державну перспективу і сприяє поліпшенню соціально-економічної ситуації сільської місцевості.

Сільський туризм виступає важливим чинником стабільного динамічного збільшення надходжень до бюджету, активізації розвитку багатьох галузей економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство тощо).

Сільський відпочинок в Україні за рахунок збереження етнографічної самобутності повинен набути національного значення.

По-перше, він дає поштовх для відродження й розвитку традиційної культури: народної архітектури, мистецтва, промислів - усього, що складає місцевий колорит, і що, поряд із природно-рекреаційними чинниками, є не менш привабливим для відпочиваючих.

По-друге, через сільський відпочинок мешканці урбанізованих територій з масовою культурою мають можливість пізнати справжні українські традиції.

По-третє, етнокультура села репрезентує Україну світові й приваблює також іноземних туристів. Тому як передумову успішного розвитку відпочинку в сільських етнографічних районах треба розглядати формування ідеології відродження й розвитку всього спектра традиційної культури, починаючи від форм господарських занять до надбань духовної сфери, що діятимуть як сприятливі чинники для індивідуального відпочинку в етнографічних районах України. В останні роки відбувається значне зростання попиту на відпочинок в сільській місцевості.

Сільський туризм — один із найперспективніших видів відпочинку в Карпатах, на Чорноморському та Азовському узбережжі, Поліссі, Поділлі та інших мальовничих куточках України. Для сільських мешканців цей вид туризму є найкращим стимулом для започаткування й розвитку підприємницької діяльності, що дає додаткові прибутки та підвищує рівень зайнятості членів сільських родин. Крім цього, діяльність сільських громад з організації сервісу сільського туризму стимулює облаштування сільських осель і благоустрій сільської місцевості, створює додаткові шляхи наповнення місцевих бюджетів, перетворюється на вагомий чинник перспективного розвитку сільських територій [1-5].

Популяризація та поширення сільського туризму є актуальними для України, оскільки це сприяє вирішенню таких питань:

- охорона і розвиток місцевих народних традицій;
- забезпечення проживання та відпочинку в місцевості, де відсутня готельна промисловість;
- створення робочих місць для селян і ремісників;
- сприяння усвідомленню сільськими громадами значення місцевого середовища;
- підвищення стандарту та естетики сільських осель, поліпшення якості життя мешканців села.

Сільський зелений туризм на початку ХХІ ст. — один із найперспективніших видів відпочинку у Карпатському, Поліському, Подільському, Наддніпрянському регіонах. Для сільських мешканців України цей вид туризму є найкращим стимулом для започаткування й розвитку підприємницької діяльності, що дає додаткові прибутки та підвищує рівень зайнятості членів сільських родин. Крім цього, діяльність сільських громад з організації агрорекреаційного сервісу стимулює облаштування сільських осель та благоустрій сільської місцевості, створює додаткові шляхи наповнення місцевих бюджетів, перетворюється на вагомий чинник перспективного розвитку сільських територій.

Пріоритетність розвитку сільського зеленого туризму в усіх регіонах України зумовлена такими обставинами:

- регіони України володіють значним, досі ще малоосвоєним, рекреаційним потенціалом, що потребує пошуку альтернативних ефективних стимулів для його раціонального використання у відпочинково-туристичних цілях.

- збережена етнокультурна самобутність історичних країв нашої держави (Буковина, Покуття, Закарпаття, Волинь, Поділля, Слобожанщина тощо) виступає ексклюзивною міжнародно-туристичною конкурентною перевагою, що дозволить нашій країні бути серед основних осередків розвитку сільського туризму на Європейському континенті.

- розвиток сільського зеленого туризму стимулює мале підприємництво, важливе для відродження традиційного господарського укладу й оздоровлення економіки аграрних районів нашої держави.

- поширення в Україні практики організації агрорекреаційного сервісу вирішує низку напружених соціальних проблем регіонів, зокрема, масового безробіття, закордонного заробітчанства, складного соціального клімату тощо.

- практика організації для туристів відпочинку на селі сприяє зміні екологічної свідомості сільського населення, тому здатна відігравати важливу роль у збереженні довкілля.

•ця форма масової рекреації, як жодна інша, сприяє вихованню національно-патріотичних почуттів [1-5].

Для забезпечення конкурентоспроможності необхідно вивчати позиції конкурентів та потреби споживачів. Отримати конкурентні переваги можливо за допомогою цінових та нецінових методів. Цінова конкуренція передбачає здатність підприємства розробляти та продавати продукт з меншими затратами, що дозволяє встановлювати нижчі, ніж у конкурентів ціни. Нецінова конкуренція базується на певних особливостях продукту порівняно з продуктом конкурентів. Сьогодні, коли ресурси (технології, люди, фінанси тощо) хоча і є обмеженими, але загальнодоступними, саме нецінові методи конкуренції відіграють найважливішу роль у забезпеченні конкурентоспроможності агротуристичних підприємств [6,7].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Сільський зелений туризм – корисний як для відпочиваючих, так і для господарів – селян, сільських громад, регіонів і держави в цілому, сприяє розвитку багатьох пов'язаних з ним галузей економіки. Його розвиток також сприятиме збереженню селянства як носія української ідентичності, культури і духовності, це додаткові можливості для популяризації української культури, поширення знань та інформації про історичні, природні, етнографічні особливості України, що заслуговує на всіляку підтримку з боку держави.

Для забезпечення пріоритетності розвитку сільського зеленого туризму в Україні і наближення його до стандартів ЄС вбачається доцільним:

- упорядкувати нормативно-правову базу прийняттям Верховною Радою закону прямої дії «Про сільський зелений туризм» та Постанови Кабінету Міністрів з питань стандартизації його діяльності «Послуги туристичні. Туризм сільський зелений. Основні вимоги»;

- розробити регіональні програми розвитку сільського зеленого туризму з інтеграцією їх до Програми розвитку сільського зеленого туризму в Україні, яку має затвердити Уряд держави;

- визначити методологію розроблення та впровадження моніторингу досягнення цільових показників зазначених програм на регіональному та загальнодержавному рівнях;

- завершити реформування системи державної статистики, провести її технічне переоснащення, зокрема, для забезпечення формування електронних систем моніторингу регіональних та державної програм розвитку сільського зеленого туризму;

- створити інфраструктури державної фінансово-кредитної підтримки розвитку сільського зеленого туризму;

- організувати вивчення потреб ринку послуг сільського зеленого туризму у фахівцях і врегулювати чисельність їх набору у вищі навчальні заклади на основі державного замовлення за цільовими напрямками регіонів; створити в системі навчальних закладів різного рівня курси перепідготовки кадрів для цієї сфери туризму;

- створити систему інформаційно-аналітичного забезпечення сфери туризму, зокрема і сільського зеленого туризму, як складової державної інформаційної системи;

Впровадження вищезазначених заходів дозволить створити конкуренцію на ринку послуг сільського туризму, зрости доходам сільських жителів та виведе з «тіні» селянські господарства, які займаються туристичною діяльністю з сільського туризму. Розвиток сільського туризму в Україні сприятиме спілкуванню людей з природою; екологічній просвіті населення; охороні природи; розвитку місцевого соціокультурного середовища; підвищенню рівня життя в сільській місцевості.

Сприяння розвитку сільського туризму має стати невід'ємною складовою державної регіональної політики, одним із шляхів вирішення питання зайнятості населення та соціально-економічного розвитку на селі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. — К.: Київ, ун-т, 2001. Биркович В. Сільський зелений туризм - пріоритет розвитку туристичної галузі України //Стратегічні пріоритети. - 2008. - № 1. - С. 138-143.
2. Вінников О. Правове регулювання сільського зеленого туризму //Туризм сільський, зелений. - 2009. - № 1. - С. 13-17
3. Васильєв В.П. Сільський зелений туризм //Туризм сільський, зелений. - 2007. - № 4. - С. 4-6
4. Васильєв В. Головна мета сільського туризму-це новий туристичний продукт //Туризм сільський, зелений. - 2008. - № 4
5. Гловацька В.В. Сільський зелений туризм: сутність, функції, основи організації //Економіка АПК. - 2006. - № 10.
6. Коваль П.Ф. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств сільського туризму / П.Ф Коваль, Г.П. Андреева // Вісник ДІТБ. Серія: Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому. – 2008. – №1
7. Михайлов А. П. Сучасний стан та перспективи розвитку аграрного сектору економіки України / А. П. Михайлов // Електронне наукове фахове видання «Науковий вісник УМО. Серія економіка та управління». — № 1 (2016). — Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/ekonomika/Михайлов_А.П..pdf
8. Михайлов А. П. Особливості підприємництва в аграрному секторі економіки України / А. П. Михайлов // Електронне наукове фахове видання «Науковий вісник УМО. Серія економіка та управління». — № 2 (2016). — Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/ekonomika/V_2/Михайлов.pdf

Матеріали подано в авторській редакції